

Małgorzata Waszkowska
Agata Wężyk

BADANIA PSYCHOLOGICZNE W SŁUŻBIE MEDYCYNY PRACY – REGULACJE PRAWNE: CZĘŚĆ I

PSYCHOLOGICAL EXAMINATIONS IN OCCUPATIONAL HEALTH SERVICES:
LEGAL REGULATIONS. PART I

Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera / Nofer Institute of Occupational Medicine, Łódź, Poland
Zakład Psychologii Zdrowia i Pracy / Department of Health and Work Psychology

STRESZCZENIE

Zagadnienia związane z badaniami psychologicznymi w orzecznictwie o zdolności do pracy są regulowane przepisami prawa. W wielu przypadkach badania te mogą być wykonywane wyłącznie przez psychologów służby medycyny pracy. Dokonano analizy 32 aktów prawnych (17 ustaw i 15 rozporządzeń). Jej celem było m.in. wskazanie problematycznych kwestii związanych z badaniami i sformułowanie propozycji zmian przepisów oraz przybliżenie psychologom prawnych aspektów ich pracy. Ze względu na obszerność materiału (19 ustaw i 13 rozporządzeń) zostanie on opublikowany w dwóch częściach. Niniejsza część I dotyczy kwalifikacji psychologów, kierowania na badania, celu i zakresu badań oraz terminów ich przeprowadzania. W części II omówione zostaną zagadnienia niezwiązane bezpośrednio z diagnostyką. Med. Pr. 2018;69(5):561–572

Słowa kluczowe: ocena psychologiczna, psychologia pracy, ocena zdolności do pracy, służba medycyny pracy, przepisy prawne, zawód psychologa

ABSTRACT

In Poland psychological assessment for the purpose of fitness-to-work certification is regulated by the law. In the majority of cases, only psychologists registered with the occupational health services are authorized to conduct the assessment procedures. In this study 32 legal documents (17 acts and 15 directives) have been analyzed to identify the most problematic issues pertaining to psychological examination and to suggest certain changes in the regulations, as well as to raise the psychologists' awareness of the legal aspects of their work. Due to the number of the topics explored, the results of the study will be published as two separate, yet related articles. The first one concentrates on the qualifications of psychologists, the examination reference process, the aim and scope of the psychological assessment, and the validity of the assessment results. In part II other issues, not directly related to the diagnostic process, will be discussed. Med Pr 2018;69(5):561–572

Key words: psychological assessment, psychology of work, ability to work, occupational health care, legal acts, work psychology

Autorka do korespondencji / Corresponding author: Małgorzata Waszkowska, Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera, Zakład Psychologii Zdrowia i Pracy, ul. św. Teresy 8, 91-348 Łódź, e-mail: malgorzata.waszkowska@imp.lodz.pl
Nadesłano: 22 grudnia 2017, zaakceptowano: 17 maja 2018

Ubi ius incertum, ibi ius nullum
Gdzie prawo niepewne,
tam w ogóle nie ma prawa

WSTĘP

Badania psychologiczne coraz częściej stają się elementem procedur orzeczniczych dotyczących możliwości wykonywania pracy lub określonych czynności na różnych stanowiskach. Zostały one prawnie uregulowane przez ustawy i rozporządzenia właściwych ministrów. Regulacje dotyczą wielu aspektów badań, począwszy od kwalifikacji psychologów, którzy mogą je wykonywać, przez tryb ich przeprowadzania, ich cel, zakres

i dokumentowanie, po koszt i nadzór nad ich wykonywaniem. Akty prawne w niektórych zapisach są jednak niespójne, zawierają niejasne sformułowania, nie regulują pewnych istotnych kwestii lub odsyłają do nieaktualnych jednostek redakcyjnych innych aktów prawnych. Powoduje to, że prawo staje się niezrozumiałe, a także jest źródłem nieprawidłowości w trybie wykonywanych badań oraz w postępowaniu diagnostycznym.

Celem wspomnianych badań psychologicznych jest co do zasady stwierdzenie występowania przeciwwskazań do wykonywania określonej pracy/czynności lub ich braku. W przypadku niektórych grup zawodowych zastosowano warunek, że badania mogą być przeprowadzane jedynie przez psychologów realizujących za-

dania służby medycyny pracy (SMP), zarejestrowanych w wojewódzkich ośrodkach medycyny pracy (WOMP) właściwych ze względu na miejsce wykonywania działalności [1] (analizą nie zostały objęte badania pracowników i kandydatów do pracy wykonywane przez psychologów zatrudnionych w SMP, utworzonych na podstawie delegacji art. 8 i art. 27 ust. 1 ustawy o służbie medycyny pracy [1], gdyż są one regulowane odrębnymi przepisami resortowymi). Ta grupa psychologów przede wszystkim przeprowadza badania pracowników w ramach badań lekarskich przewidzianych w art. 229 Kodeksu pracy [2]. Są nimi objęte osoby zatrudnione na stanowiskach, na których występują określone czynniki szkodliwe dla zdrowia – substancje neurotoksyczne, niekorzystne czynniki psychospołeczne, lub na których praca wymaga pełnej sprawności psychoruchowej [3]. Problematyka tych badań została wcześniej omówiona przez Waszkowską i Wągrowską-Koski [4], dlatego w niniejszej publikacji skoncentrowano się na przedstawieniu kwestii związanych z badaniami pracowników mającymi na celu ocenę możliwości wykonywania pracy, regulowanych odrębnymi przepisami. Przedstawiono krytyczną analizę obowiązujących aktów prawnych dotyczących badań psychologicznych, której celem było:

- przybliżenie psychologom-praktykom prawnych aspektów wykonywanych przez nich badań niektórych grup zawodowych,
- wskazanie problematycznych (niejasnych, sprzecznych lub nieuregulowanych) aspektów tych badań i propozycji zmiany przepisów.

Zakres zagadnień związanych z przeprowadzaniem badań jest na tyle obszerny, że omówienie ich w jednej publikacji nie jest możliwe ze względów edytorskich. Dlatego materiał został podzielony. Niniejsza część I dotyczy kwestii związanych ściśle z procesem diagnostycznym. W części II zostaną omówione zagadnienia okołodiagnostyczne.

METODY PRZEGLĄDU

W opracowaniu wykorzystano akty prawne dostępne w bazie Internetowy System Aktów Prawnych – ISAP i bazie systemu informacji prawnej Legalis C.H. Beck. W wyszukiwarce ISAP w ogóle nie funkcjonują hasła „psycholog”, „badania psychologiczne” i „medycyna pracy”. Dostęp do odpowiednich aktów prawnych możliwy jest jedynie przez hasło „badania lekarskie”. W ten sposób znaleziono 357 rekordów. W drugiej wyszukiwarce po wpisaniu hasła „badania psychologiczne, medycyna pracy” ukazało się 338 rekordów – aktualnych

aktów prawnych bezpośrednio lub pośrednio odnoszących się do obu tych haseł. Spośród znalezionych dokumentów wybrano te, które odnoszą się do badań wykonywanych przez psychologów służby medycyny pracy jako pierwsze bądź w trybie odwoławczym. W kolejnym etapie dołączono akty dotyczące badań psychologicznych, do których odwołują się wybrane wcześniej dokumenty i inne mające zastosowanie w badaniach. Łącznie przeanalizowano 19 ustaw i 13 rozporządzeń.

W analizie dokumentów uwzględniono wszystkie aspekty procedury badań, w tym osoby im podlegające, tryb kierowania, kwalifikacje psychologów, cel i zakres, ich częstotliwość, dokumentację (rodzaje, sposób postępowania), koszt (wysokość i płatnik) oraz nadzór. Porównano zakresy aspektów badań poszczególnych grup zawodowych regulowane przez akty prawne z uwzględnieniem podziału na regulacje ustawowe i przepisy wykonawcze.

WYNIKI PRZEGLĄDU

Przepisy prawne regulujące różne aspekty omawianego typu badań psychologicznych dotyczą następujących zawodów i grup zawodowych: detektywi [5,6], kwalifikowani pracownicy ochrony fizycznej [7,8], strażnicy gminni (miejscy) [9,10], osoby wykonujące specjalistyczne czynności w ruchu zakładu górniczego [11–14], inspektorzy transportu drogowego [15,16], a także kierujący pojazdami, tj. osoby wykonujące zawód kierowcy, kierujący pojazdami uprzywilejowanymi i przewożący wartości pieniężne, instruktorzy jazdy, instruktorzy doskonalenia jazdy oraz egzaminatorzy osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami [15,17,18]. Badaniom podlegają zarówno kandydaci do pracy, jak i osoby już zatrudnione.

W niniejszej części I pracy omówiono zagadnienia związane z kwalifikacjami psychologów, kierowaniem na badania oraz celem i zakresem badań. Szczegółowe regulacje dla poszczególnych grup zawodowych przedstawiono w tabelach 1 i 2.

Kwalifikacje psychologa

Omówienie kwestii związanych z uprawnieniami psychologów do przeprowadzania badań poprzedzono kilkoma uwagami na temat zawodu psychologa, co jest – zdaniem autorek niniejszej pracy – zagadnieniem kluczowym. Zawód ten (prawo jego wykonywania) zdefiniowano w art. 8 ust. 1 ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie psychologów [19] (o wadach ustawy piszą Bednarek [21] i Żukowski [22]).

Tabela 1. Regulacje prawne wybranych aspektów badań psychologicznych detektywów, kwalifikowanych pracowników ochrony fizycznej i strażników straży gminnej
Table 1. Legal regulations of selected aspects of psychological examinations for: detectives, qualified security guards and municipal security guards

Aspekt Aspect	Grupa zawodowa Occupation group	
	detektywi detectives	kwalifikowani pracownicy ochrony qualified security guards
Podmioty uprawnione do badania / Entities authorized to perform psychological testing	psycholog uprawniony* / certified psychologist*	psycholog uprawniony* / certified psychologist*
Podmiot kierujący / Referring entity	na wniosek zainteresowanego; w uzasadnionych przypadkach na wniosek komendanta wojewódzkiego policji / at the request of the applicant; in justified cases at the request of the Voivodship Police Commissioner	na wniosek zainteresowanego; w przypadku pracownika wpisanego na listę oraz w uzasadnionych przypadkach na wniosek pracodawcy lub komendanta wojewódzkiego policji / at the request of the applicant; in the case of the registered guards and in justified cases at the request of the employer or the Voivodship Police Commissioner
Cel badania / Purpose of the assessment	ocena zdolności do wykonywania czynności w zakresie usług detektywistycznych / to assess the capability to carry out the duties of a detective	ocena zdolności psychicznej do wykonywania zadań / to assess the psychological fitness to carry out the professional duties
Zakres badania / Scope of the assessment	ocena sprawności intelektualnej, osobowości z uwzględnieniem funkcjonowania w trudnych sytuacjach, poziomu dojrzałości społecznej i emocjonalnej / the assessment of intellectual capabilities and personality, including functioning in difficult situations, the level of social and emotional maturity	ocena sprawności intelektualnej, osobowości z uwzględnieniem funkcjonowania w sytuacjach trudnych, poziomu dojrzałości społecznej i emocjonalnej / the assessment of intellectual capabilities, personality, including functioning in difficult situations, the level of social and emotional maturity
Termin badania / Frequency of examination	nie rzadziej niż co 5 lat, w przypadku niezdolności do pracy dłużej niż 6 miesięcy, w przypadku podejrzenia utraty zdolności do wykonywania czynności / not less frequently than every 5 years, after 6 months of certified incapacity to work, in the case of suspected incapacity to perform professional activities	co 3 lata lub krócej, w przypadku niezdolności do pracy dłużej niż 6 miesięcy, w przypadku podejrzenia utraty zdolności do wykonywania czynności / every 3 years or less, after 6 months of certified incapacity to work, in the case of suspected incapacity to perform professional activities

* Psycholog uprawniony do wykonywania badań, o których mowa w art. 15c ust. 1 ustawy o broni i amunicji / Certified psychologist as described in the Act on weapon and ammunition (art. 15c section 1) [20].

Tabela 2. Regulacje prawne wybranych aspektów badań psychologicznych osób wykonujących czynności specjalistyczne w ruchu zakładu górniczego, inspektorów transportu drogowego i osób kierujących pojazdami
Table 2. Legal regulations of selected aspects of psychological examinations for: shot firers and explosive issuers (miners), workers performing professional activities in mines, road transport inspectors, vehicle drivers

Aspekt Aspect	górnicy strzałowi i wydawcy środków strzałowych miners: shot firers and explosive issuers	osoby wykonujące specjalistyczne czynności w ruchu zakładu górniczego ^a workers performing professional activities in mines ^a	Grupa zawodowa Occupational group	kierujący pojazdami vehicle drivers
Podmioty uprawnione do badania / Entities authorized to perform psychological testing	upoważniony psycholog* / certified psychologist*	psycholog SMP / psychologist registered with the OMS	upoważniony psycholog* / certified psychologist*	uprawniony psycholog transportu, uprawniona pracownia psychologiczna / certified transportation psychologist, certified psychological testing facility
Podmiot kierujący / Referring entity	pracodawca / employer	pracodawca / employer	pracodawca, odwołanie: badany i pracodawca / employer, in the case of appeals procedure: the examinee and the employer	na wniosek zainteresowanego lub pracodawcy / at the request of the applicant or the employer
Cel badania / Purpose of the assessment	brak/istnienie zaburzeń zdrowia psychicznego / lack or the presence of mental health disorders	brak/istnienie przeciwwskazań do wykonywania określonych czynności w ruchu zakładu górniczego / lack or the presence of contraindications to perform the duties of mine workers	brak/istnienie przeciwwskazań do wykonywania czynności inspektora / lack or the presence of contraindications to act in the capacity of an inspector	brak/istnienie przeciwwskazań do wykonywania określonych czynności/pracy / lack or the presence of contraindications to perform the specified duties/work
Zakres badania / Scope of the assessment	poziom rozwoju umysłowego, dojrzałości społecznej i emocjonalnej oraz opis cech osobowości / the level of intellectual development, social and emotional maturity, as well as a characteristics of personality traits	poziom rozwoju intelektualnego i cechy osobowości, z uwzględnieniem funkcjonowania w trudnych sytuacjach; poziom dojrzałości społecznej; zdolności poznawcze: pamięć, uwaga i koncentracja, percepcja oraz rozumowanie; sprawność psychomotoryczna: czas reakcji i koordynacja rąk; komunikowanie się i osobowość, umożliwiająca bezpieczne wykonywanie określonych czynności / the level of intellectual development and personality traits, including functioning in difficult situations; cognitive abilities: memory, attention and concentration, perception, and reasoning; psychomotor performance: reaction time, and hand coordination; communication skills and personality allowing for safety performance of professional duties	poziom rozwoju intelektualnego i opis cech osobowości z uwzględnieniem funkcjonowania w trudnych sytuacjach, a także określenie poziomu dojrzałości społecznej / the level of intellectual development and personality traits including functioning in difficult situations, the level of social maturity	sprawność intelektualna i procesów poznawczych, osobowość, z uwzględnieniem funkcjonowania w trudnych sytuacjach; dojrzałość społeczna; sprawność psychomotoryczna; nieokreślone szczegółne predyspozycje wskazane ze względu na rodzaj wykonywanych czynności/pracy / intellectual and cognitive capabilities, personality including functioning in difficult situations; social maturity; psychomotor performance; unspecified special predispositions required due to the type of work/duties

Termin badania / Frequency of examination	co 5 lat / every 5 years	elektromonter, rewident urządzeń systemów łączności, alarmowania i bezpieczeństwa w podziemnych zakładach górniczych co 5 lat; pozostali pracownicy – nie określono / wireman, auditor of the communication devices, alarms and security in underground mine every 5 years; other workers – not specified	przed badaniami lekarskimi wstępnymi, w terminach badań okresowych lekarskich i kontrolnych ze wskazań lekarskich, po użyciu broni niezgodnie z przepisami / before pre-employment medical examination, according to the deadlines of periodic and return-to-work medical examinations if recommended by occupational physician after using weapon against regulations	co 5 lat, wykonyjący transport drogowy po 60 r.ż. – co 30 miesięcy / every 5 years, in the case of workers aged 60 or more – every 30 months
---	--------------------------	---	--	--

^a Z wyjątkiem górników strzałowych i wydawców środków strzałowych / Except shot firers and explosive issuers.

SMP – służba medycyny pracy / OMS – occupational medical services.

Inne objaśnienia jak w tabeli 1 / Other explanations as in Table 1.

Zawód psychologa definiuje się poprzez wskazanie:

- wymogów formalnych, którymi są m.in. uzyskanie tytułu magistra psychologii lub uzyskanie wykształcenia za granicą uznanego za równorzędne, ukończenie podyplomowego stażu zawodowego, wpisanie na listę Regionalnej Izby Psychologów (RIP);
- wykonywanych czynności, np. opiniowania, psychoterapii, prowadzenia badań naukowych w dziedzinie psychologii.

Na listę RIP może być wpisana także osoba z tytułem magistra filozofii chrześcijańskiej, o ile pracowała w zawodzie min. 2 lata. Niestety, mimo że wspomniana ustawa obowiązuje od wielu lat, na skutek luki prawnej (brak aktów wykonawczych) nie funkcjonują izby psychologów, a absolwenci studiów magisterskich nie odbywają ww. praktyki.

Do wykonywania badań niektórych grup zawodowych uprawnieni są psycholodzy wpisani na listę prowadzoną przez komendanta wojewódzkiego policji, spełniający wymagania określone w art. 15c ust. 1 Ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji [20]. Obejmują one:

- posiadanie dyplomu magistra psychologii (lub w określonych przypadkach magistra filozofii chrześcijańskiej),
- minimum 5-letni staż w zawodzie,
- przynajmniej 3-letni w ciągu poprzedzających 5 lat okres zatrudnienia na stanowisku psychologa,
- ukończenie z wynikiem pozytywnym specjalistycznego szkolenia organizowanego przez Polskie Towarzystwo Psychologiczne lub Stowarzyszenie Psychologów Sądowych w Polsce według programu zatwierdzonego przez właściwego ministra [23].

Od psychologa ubiegającego się o upoważnienie do wykonywania ww. badań na broń wymagane jest doświadczenie zawodowe, lecz nie jest określony jego obszar. Ubiegać się o to upoważnienie mogą więc m.in. psycholodzy biznesu, psycholodzy wychowawczy i psychoterapeuci [24]. Tymczasem uprawniony psycholog ma orzekać o występowaniu zaburzeń stanu psychicznego u osób pełnoletnich lub ich braku, do czego niezbędna jest wiedza z zakresu psychologii klinicznej osób dorosłych. Ponadto ze względu na to, że psychologów jedynie z tymi uprawnieniami upoważniono do przeprowadzania badań, których celem jest ocena zdolności do wykonywania pracy na odmiennych stanowiskach, do poprawnej i trafnej diagnozy niezbędna jest dodatkowo wiedza z zakresu psychologii pracy.

Kontrowersje wzbudza również kwestia wymagane-go ustawą o broni i amunicji [20] stażu na stanowisku

psychologa, ponieważ w wielu instytucjach lub organizacjach, w których psycholodzy realizują zadania przewidziane ustawą, nie są oni na nich zatrudniani, ponieważ takich stanowisk w tych strukturach nie ma. Także psycholog praktykujący w ramach indywidualnej działalności gospodarczej nie pracuje na stanowisku psychologa – jest przedsiębiorcą.

Psycholodzy, o których mowa, muszą również zostać wpisani do rejestru psychologów upoważnionych prowadzonego przez komendanta wojewódzkiego policji właściwego ze względu na miejsce wykonywania badań.

Należy zwrócić uwagę, że regulacje dotyczące uprawnień do wykonywania badań poszczególnych grup pracowników są niejasne. W przypadku badań straży gminnej (miejskiej), kwalifikowanych pracowników ochrony, górników strzałowych i wydawców środków strzałowych przepisy w sprawie wymagań, jakie musi spełnić psycholog, żeby je wykonywać (§ 2 [10], art. 33 ust. 4 i art. 33a ust. 1 [7], art. 56 pkt 5 [11], § 10 [14]), odsyłają wprost do ustawy o broni i amunicji [20].

Przepisy ustawy o usługach detektywistycznych (art. 42 [5]) wraz z Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 3 listopada 2011 r. w sprawie badań lekarskich i psychologicznych osób ubiegających się o wydanie albo posiadających licencję detektywa (§ 3 ust. 1 i 2 [6]), Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 7 lutego 2002 r. w sprawie warunków i trybu przeprowadzenia badań lekarskich i psychologicznych w celu stwierdzenia istnienia lub braku przeciwwskazań zdrowotnych do wykonywania czynności inspektora transportu drogowego (§ 5 ust. 2, § 6 [16]), dotyczące kwestii upoważnionego psychologa, odwołują się natomiast do nieaktualnej już redakcji Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 7 września 2000 r. w sprawie badań lekarskich i psychologicznych osób ubiegających się lub posiadających pozwolenie na broń [25]. Co do zasady kryteria opisane w art. 15c ust. 1 obowiązującej ustawy o broni i amunicji [20] i w § 6 ust. 1 rozporządzenia w sprawie badań osób ubiegających się o pozwolenie na broń [25] nie różnią się merytorycznie.

Niedopatrzenie prawodawców i zachowanie w aktach prawnych odwołań do nieaktualnego rozporządzenia oraz przepisu ustawy powoduje jednak, że kwestia uprawnień do wykonywania badań opisanych 3 grup pracowników jest niejasna.

Przedstawione informacje nakazują uznać, że skoro przepisy ww. rozporządzeń odwołują się w kwestii kwalifikacji psychologów do rozporządzenia wydane go na mocy ustawy o broni, który to akt prawny został

zmieniony tak, że zawiera przepisy regulujące uprawnienia psychologa do wykonywania badań na broń oraz badań psychologicznych detektywów i inspektorów transportu drogowego, to badania tych grup zawodowych mogą wykonywać jedynie psycholodzy posiadający upoważnienie do wykonywania badań na broń wydane na mocy art. 15c ww. ustawy [20].

Nieco inne wymagania musi spełnić psycholog, żeby uzyskać uprawnienia do badania kierowców zawodowych. Zgodnie z przepisami Ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami (art. 87 ust. 2 [17]) psycholog uprawniony musi posiadać tytuł zawodowy magistra psychologii i ukończyć z pozytywnym wynikiem podyplomowe studia w zakresie psychologii transportu. Ponadto uprawnienia może uzyskać wyłącznie osoba, która nie była skazana prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub przestępstwo przeciwko wiarygodności dokumentów. Podobnie jak w przypadku opisanych wcześniej uprawnień również dla potrzeb badań w zakresie psychologii transportu psycholog musi uzyskać wpis do ewidencji psychologów uprawnionych, prowadzonej przez marszałków województw właściwych ze względu na miejsce wykonywania badań. Należy dodać, że badania osób kierujących pojazdami można wykonywać jedynie w uprawnionych pracowniach (art. 83 ust. 1 [17]).

Na tym tle wyróżniają się badania osób wykonujących czynności specjalistyczne w ruchu zakładu górniczego (z wyjątkiem górników strzałowych i wydawców środków strzałowych). Zgodnie z art. 56 pkt 5 Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze osoby te podlegają badaniom psychologicznym „prowadzonym w ramach służby medycyny pracy” [11]. Oznacza to, że badania te może wykonać każdy psycholog, który realizuje zadania służby medycyny pracy w rozumieniu art. 2 ust. 1 i ust. 3 ustawy o służbie medycyny pracy [1]. Żadne konkretne dodatkowe kwalifikacje nie zostały w tym przypadku określone. Jedyne wymaganie ma charakter czysto formalny i wiąże się z pisemnym zgłoszeniem podjęcia działalności w wojewódzkim ośrodku medycyny pracy właściwym ze względu na miejsce jej wykonywania (art. 10 [1]). Notabene nie ma przepisów pozwalających na egzekwowanie ww. zgłoszenia ani regulujących kwestię przyznawania psychologom określonych numerów w ewidencji i stosowanie ich w dokumentacji związanej z badaniami.

Przepisy określają również warunki utraty uprawnień do wykonywania badań. Psycholog może utracić upoważnienie do przeprowadzania badań psychologicz-

nych pracowników ochrony (art. 33a ust. 1 [5]), strażników gminnych (§ 2 [10]), górników strażowych i wydawców środków wybuchowych (§ 5 ust. 2 [14]), detektywów (§ 3 ust. 1 i 2 [6]) lub inspektorów transportu drogowego (§ 5 ust. 2, § 6 [16]) wyłącznie na mocy przepisów o broni i amunicji. Następuje to wówczas, gdy sąd prawomocnym wyrokiem zakaże mu wykonywania zawodu lub pozbawi praw publicznych (art. 15d ust. 2 [20]). Psycholog może również utracić upoważnienie do wykonywania tych badań na terenie danego województwa w przypadku wykreślenia go z rejestru psychologów uprawnionych do wykonywania badań na broń, prowadzonego przez komendanta wojewódzkiego policji właściwego ze względu na miejsce wydawania orzeczeń (art. 15j ust. 8 [20]). Sytuacja taka może mieć miejsce na wniosek wojewody wówczas, gdy psycholog nie usunie w terminie nieprawidłowości stwierdzonych podczas kontroli przeprowadzania badań i ich dokumentowania (art. 15d ust. 2 [20]).

Nieco odmiennie przepisy prawa przewidują utratę uprawnień do przeprowadzania badań psychologicznych osób kierujących pojazdami. Zgodnie z art. 88 ust. 6 ustawy o kierujących pojazdami ma ona formę wykreślenia z ewidencji uprawnionych psychologów prowadzonej przez marszałka województwa właściwego ze względu na miejsce wydawania orzeczeń [17]. Wykreślenie może ono nastąpić w przypadku śmierci psychologa lub gdy psycholog:

- nie spełnia warunków wpisania do ewidencji,
- wielokrotnie przeprowadził badania niezgodnie z przepisami lub potwierdził nieprawdę w dokumentacji badań,
- prawomocnym wyrokiem sądu orzeczono wobec niego zakaz wykonywania zawodu,
- komisja dyscyplinarna, o której mowa w ustawie o zawodzie psychologa [19], pozbawiła go prawa wykonywania zawodu lub je zawiesiła.

Należy dodać, że z uwagi na nieskuteczność ustawy o zawodzie psychologa możliwe jest tylko sądowe pozbawienie psychologa możliwości wykonywania zawodu, będące karą za popełnienie przestępstwa określonego w Kodeksie karnym [27].

Tylko w przypadku utraty prawa wykonywania zawodu psycholog traci uprawnienia na terenie całego kraju. W pozostałych przypadkach – wyłącznie w województwie, w którym ujawniono nieprawidłowości w wykonywaniu badań.

W przypadku nieprawidłowości w wykonywaniu badań przez psychologów transportu przedsiębiorca może utracić uprawnienia do prowadzenia pracowni

uprawnionej do wykonywania badań w zakresie psychologii transportu (art. 88 ust. 4 [17]).

W odniesieniu do psychologów wykonujących badania pracowników, o których mowa w ustawie o prawie geologicznym i górniczym [11] (poza górnikami strażowymi i wydawcami materiałów wybuchowych), nie ma prawnych możliwości cofnięcia im uprawnień do prowadzenia tych badań. Wynika to stąd, że według art. 18 ust. 3 pkt 3 ustawy o SMP [1] w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w wykonywaniu badań organ kontrolujący kieruje wniosek do Regionalnego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego, w którego wyniku – zgodnie z art. 25 ust. 2 ustawy o zawodzie psychologa [19] – psychologowi można zawiesić prawo wykonywania zawodu na maks. 6 miesięcy.

Niestety przepisy te są niewykonalne z uwagi na brak przepisów wykonawczych do ustawy. Jediną możliwą konsekwencją takich działań psychologa może być utrata zleceniodawcy badań i ewentualna kara finansowa. Zgodnie z art. 18 ust. 3 pkt 3 ustawy o SMP [1] w omawianych przypadkach kierownik WOMP składa wniosek do zleceniodawcy badań o zastosowanie wobec psychologa przewidzianych w umowie skutków niewłaściwego wykonywania świadczeń (o ile umowa została podpisana). Tego typu konsekwencje może ponieść psycholog SMP także w sytuacji nieprawidłowego wykonywania innych badań dla jej potrzeb.

Tylko w stosunku do psychologów transportu określono sposób odzyskania uprawnień. Gdy ich odebranie jest skutkiem nieprawidłowego wykonywania badań, o odzyskanie uprawnień psycholog może ubiegać się po upływie 2 lat od wydania decyzji administracyjnej (art. 88 ust. 8 [17]). W odniesieniu do innych badań, a *de facto* odzyskania uprawnień do wykonywania badań na broń, po ustaniu powodów ich utraty z powodu braku regulacji tej kwestii psycholog może ubiegać się o ponowny wpis na listę psychologów upoważnionych [20].

Należy również dodać, że przepisy prawa nakazują aktualizowanie swoich danych personalnych, a także danych dotyczących miejsca wykonywania badań w podmiotach prowadzących rejestr upoważnionych psychologów jedynie uprawnionym psychologom transportu. Podobny zapis dotyczy również uprawnionych pracowników (art. 87 ust. 6 pkt 1 lit. b, art. 85 ust. 9 [17]).

Kierowanie na badanie

Badania psychologiczne analizowanych grup zawodowych są wykonywane w większości przypadków na

podstawie skierowania wystawionego przez właściwy podmiot. Najczęściej jest nim pracodawca. Wyjątek stanowią:

- detektywi, którzy zgłaszają się na badanie na własny wniosek [5],
- osoby ubiegające się o wpis na listę kwalifikowanych pracowników ochrony i osoby wpisane na tę listę, jeśli nie są pracownikami (art. 33a ust. 3 [7]),
- kierujący pojazdami uprzywilejowanymi i przewożący wartości pieniężne, kierujący tramwajem, taksówkarze, osoby wykonujące zawód kierowcy w ramach własnej działalności gospodarczej, kandydaci na egzaminatorów i egzaminatorzy oraz kandydaci na instruktorów [17].

Ponadto w uzasadnionych przypadkach (podejrzanie o utratę zdolności do wykonywania określonych czynności) na badanie może skierować komendant wojewódzki policji właściwy ze względu na miejsce zamieszkania badanej osoby. Dotyczy to detektywów (§ 4 ust. 2 pkt 3 [6]) i pracowników ochrony fizycznej (art. 32 pkt 3 [7]).

Wymaga podkreślenia to, że w przypadku badań osób wykonujących specjalistyczne czynności w ruchu zakładów górniczych, inspektorów transportu drogowego oraz górników strzałowych i wydawców materiałów strzałowych akty prawne nie zawierają przepisów uprawniających psychologa do sprawdzenia tożsamości osoby badanej. Dokumentacja związana z badaniami tych osób wymaga jednak ich wylegitymowania. W odniesieniu do osób wykonujących czynności w zakładach górniczych w Karcie badania i orzeczeniu należy wpisać PESEL lub nr dowodu potwierdzającego tożsamość (zał. 3 i 4 [30]), w przypadku inspektorów orzeczenia muszą zawierać numer dowodu osobistego (zał. 2 [18]), a górników strzałowych i wydawców materiałów – PESEL (zał. 2 i 4 [14]).

Cele i zakresy badań

Ogólnie rzecz ujmując, celem badań psychologicznych analizowanych grup pracowników jest ocena, czy badana osoba ma cechy psychiczne niezbędne do właściwego wykonywania określonej pracy z uwzględnieniem niektórych warunków, w jakich się ona odbywa. Formułowana jest ona w dwojaki sposób:

1. Stwierdzenie braku lub istnienia przeciwwskazań do wykonywania pracy, czynności lub zadań na stanowisku.
2. Stwierdzenie psychicznej zdolności do wykonywania zadań.

Określenia te nie są równoznaczne. W pierwszym przypadku należy ocenić, czy u badanej osoby wystę-

pują zaburzenia stanu psychicznego, które istotnie ograniczają jej możliwość wykonywania pracy na danym stanowisku lub które w określonych warunkach mogą stanowić zagrożenie dla innych osób. Należy także wykluczyć występowanie zaburzeń tego stanu, mogących ulec progresji w wyniku wykonywania pracy.

W drugim przypadku oprócz stwierdzenia występowania powyższych właściwości lub ich braku należy dodatkowo ocenić, czy u badanej osoby są odpowiednio wykształcone cechy niezbędne do wykonywania pracy o określonych wymaganiach [por. 29]. Charakter tych badań leży więc na pograniczu selekcji pozytywnej i negatywnej.

Zakres badań większości omawianych grup zawodowych określono w odpowiednich przepisach. W przypadku badań inspektorów transportu drogowego (§ 5 ust. 1 [16]) jest on identyczny z zakresem badań osób ubiegających się o pozwolenie na broń, posiadających je lub rejestrujących broń pneumatyczną wskazanym w art. 15a ust. 3 i ust. 4 ustawy o broni i amunicji [20]. Obejmuje on ocenę:

- sprawności intelektualnej,
- osobowości, z uwzględnieniem funkcjonowania w sytuacjach trudnych,
- dojrzałości społecznej.

W odniesieniu do detektywów (§ 6 ust. 2 [6]), kwalifikowanych pracowników ochrony fizycznej (§ 3 [8]), strażników gminnych (§ 5 ust. 1 i ust. 2 [10]), górników strzałowych i wydawców środków strzałowych (art. 56 pkt 6 [11,13]) zakres badania obejmuje również dojrzałość emocjonalną. Należy dodać, że zakresy badań mogą być uznaniowo poszerzone, co wyrażone jest wprost bądź pośrednio poprzez wskazanie, że na wybrane aspekty funkcjonowania psychologicznego badający powinien zwrócić szczególną uwagę. W związku z charakterem pracy (czynności manipulacyjne w kontakcie z materiałami wybuchowymi) górników strzałowych i wydawców środków strzałowych wydaje się wręcz konieczne ocenianie u nich koordynacji wzrokowo-ruchowej oraz sprawności manualnej.

Szerszy zakres badań obowiązuje w badaniach osób wykonujących czynności specjalistyczne w ruchu zakładu górniczego, poza górnikami strzałowymi i wydawcami środków strzałowych. Oprócz ww. obejmuje on również:

- zdolności poznawcze,
- sprawność psychomotoryczną,
- komunikowanie się i osobowość, umożliwiające bezpieczne wykonywanie czynności określonych w ustawie (§ 8 [12]).

Przepisy nie upoważniają psychologa do poszerzenia tego zakresu.

W odniesieniu do kierowców zakres badań psychologicznych obejmuje:

- sprawność intelektualną i procesów poznawczych,
- osobowość, z uwzględnieniem funkcjonowania w trudnych sytuacjach,
- dojrzałość społeczną,
- sprawność psychomotoryczną.

Ze względu na rodzaj pojazdu, kategorię prawa jazdy i rodzaj wykonywanej pracy z wykorzystaniem pojazdu zakres ten musi być poszerzony o bliżej nieokreślone „szczególne predyspozycje” (§ 4 ust. 3, zał. 5 pkt II.5 [20]).

Jedynie w stosunku do górników strażowych i wydawców środków strażowych wskazano kryterium orzecznicze (art. 56 pkt 6 [11]). Jest nim niewystępowanie zaburzeń psychicznych w rozumieniu ustawy o ochronie zdrowia psychicznego (art. 3 pkt 1 [30]).

Tylko w przypadku badań osób kierujących pojazdami przepisy określają standardy badań obejmujące przebieg badania, jakość stosowanych metod i narzędzi oraz interpretacji wyników (zał. 5 pkt I.1 [18]). Zostały one utworzone w celu ujednoczenia procedur diagnostyczno-orzeczniczych stosowanych w różnych ośrodkach i określenia minimum wymagań zapewniających właściwą jakość badań. Stanowią one również źródło kryteriów oceny usług świadczonych przez psychologów, dokonywanej przez jednostki nadzorujące. Brak takich standardów w odniesieniu do badań innych grup zawodowych skutkuje znacznym subiektywizmem podmiotu nadzorującego (psychologa wykonującego kontrolę badań) w ocenie poprawności wykonywania badań.

Terminy i tryb przeprowadzania badań

Dla większości zawodów terminy przeprowadzania badań, jak również okoliczności będące wskazaniem do ich przeprowadzenia poza tymi terminami, zostały ściśle określone. Częstotliwość badań dla poszczególnych grup zawodowych wynosi od 2,5 roku do 5 lat. Ponadto badania detektywów (§ 4 [5]) i kwalifikowanych pracowników ochrony (art. 32 [7]) są wykonywane, gdy ich niezdolność do pracy była dłuższa niż 6 miesięcy oraz w przypadku zaistniałego podejrzenia ze strony pracodawcy lub wojewódzkiego komendanta policji utraty zdolności do wykonywania pracy. Badania są wykonywane na wniosek tych podmiotów.

Inspektorzy transportu drogowego są poddawani badaniom psychologicznym w terminach wstępnych

i okresowych badań lekarskich, ze wskazań lekarskich podczas badań kontrolnych przewidzianych w Kodeksie pracy oraz w przypadku użycia broni niezgodnie z przepisami (§ 7 [16]). Niejasne jest jednak, na czyj wniosek należy przeprowadzić to badanie. Według rozporządzenia dotyczącego badań tej grupy skierowanie na badanie psychologiczne wydaje tylko pracodawca. Lekarz może jedynie zlecić konsultację psychologiczną na podstawie rozporządzenia w sprawie badań lekarskich pracowników (§ 2 ust. 2 [3]). W tym przypadku psycholog nie może jednak wydać orzeczenia. Można więc domniemywać, że pracodawca powinien skierować inspektora na badanie psychologiczne na wniosek lekarza. Należy zwrócić uwagę, że zgodnie z przepisami rozporządzenia badanie to kończy się wydaniem orzeczenia dla badanej osoby i pracodawcy, ale nie dla lekarza, czyli podmiotu *de facto* kierującego na badanie.

Niejasne są przepisy regulujące kwestię terminów badań w grupie osób wykonujących specjalistyczne czynności w ruchu górniczym, z wyjątkiem górników strażowych i wydawców środków strażowych, których termin badań (co 5 lat) określa art. 13 ust. 1 ustawy [13]. W przypadku rewidentów urządzeń systemów łączności, alarmowania i bezpieczeństwa w kopalniach podziemnych oraz elektromonterów maszyn i urządzeń elektrycznych za termin kolejnych badań należy uznać termin odnawiania stosownych uprawnień wynoszący 5 lat (zał. 6 [12]). W żaden sposób nie określono natomiast terminów ani wskazań do przeprowadzenia badań psychologicznych m.in. sygnalistów szybowych, maszynistów maszyn wyciągowych i operatorów agregatów cementacyjnych czy zasobników. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku strażników gminnych. Pracodawca wskazany jako podmiot kierujący na badanie może więc bez uzasadnienia skierować pracownika na badanie psychologiczne, co w oczywisty sposób daje asumpt do nadużyć w tym zakresie.

W bardzo nielicznych przypadkach psycholog może skrócić termin kolejnego badania. Dotyczy to egzaminatorów i instruktorów nauki jazdy (art. 34 ust. 6 [17]), detektywów (§ 4 ust. 2 pkt 1 [6]) oraz kwalifikowanych pracowników ochrony (art. 32 [7]). Możliwe powody podjęcia takich decyzji nie zostały nigdzie określone.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że dla większości grup zawodowych terminy kolejnych badań są prawnie ściśle określone i psycholog nie ma możliwości skrócenia terminu kolejnego badania. Rozwiązanie takie z pewnością zapobiega nieuzasadnionemu merytorycznemu skracaniu przez psychologów tych terminów. Równocześnie jednak utrudnia to podjęcie właściwej

decyzji typu „zdolny” czy „niezdolny” w przypadkach, gdy sprawność badanych funkcji klienta obniża się, a kierunku i tempa tych zmian nie można przewidzieć. W sytuacji, gdy zaburzenia mają charakter odwracalny i krótkotrwały wydanie orzeczenia o braku zdolności do wykonywania czynności zawodowych pozbawia pracownika możliwości kontynuowania pracy na danym stanowisku, co może skutkować nawet utratą pracy. Następstwa decyzji psychologa mogą być więc dalece krzywdzące. W przypadku wydania decyzji o zdolności do pracy, gdy nastąpi progresja zmian w krótszym czasie niż określony przepisami termin ponownego badania, może to skutkować znaczącą utratą zdolności do pracy i w efekcie pogorszeniem stanu zdrowia, wzrostem ryzyka popełnienia błędów tragicznych w skutkach lub wręcz ich wystąpieniem. W takich sytuacjach badanie nie spełnia swojej profilaktycznej roli.

WNIOSKI

Orzekanie o zdolności do wykonywania pracy jest związane z podejmowaniem decyzji, od których zależą ludzkie losy, w tym kariera zawodowa, a niekiedy zdrowie i życie. Dlatego osoby praktykujące w tym zakresie powinny cechować się wysokimi kompetencjami – wiedzą i doświadczeniem zawodowym oraz etyką zawodową. Jak wykazano, istnieje znaczna niespójność przepisów dotyczących kompetencji psychologów – ich formalnych kwalifikacji, jak również doświadczenia zawodowego – niezbędnych do rzetelnego wykonywania badań i podejmowania trafnych decyzji orzeczniczych. Skutkuje to tym, że w celu realizacji przepisów dotyczących przeprowadzania badań psychologicznych określonych grup zawodowych uprawnienia przyznawane są nie w pełni zgodnie z obowiązującym prawem, a stosowane procedury nadawania uprawnień nie sprzyjają zapewnieniu wysokiej jakości usług świadczonych przez psychologów.

Również kwestia utraty uprawnień oraz wykreślenia z odpowiednich rejestrów, pozbawiająca psychologów możliwości wykonywania określonego rodzaju badań, budzi zastrzeżenia i wątpliwości. Przyczynami takiego stanu rzeczy jest brak nadzoru i procedur egzekwowania poprawności wykonywanych usług. Wreszcie nawet w odniesieniu do badań objętych nadzorem kryteria oceny zgodności przeprowadzania badań z obowiązującymi przepisami są bardzo niejasne.

W świetle powyższej analizy konieczne wydają się zmiany przepisów prawa, które wskazałyby kompetencje psychologów uprawniające ich do wykonywania

określonych typów badań. Niezbędne staje się wprowadzenie w życie ustawy o zawodzie psychologa (zmienionej) jasno definiującej, czym jest ten zawód, i wyznaczającej podstawowe standardy jego wykonywania. Zdaniem autorek niniejszego artykułu właściwe byłoby także określenie przez ministra właściwego do spraw zdrowia kwalifikacji psychologów oraz sposobów uzyskiwania uprawnień do realizacji różnych zadań dla potrzeb służby medycyny pracy i ich utraty.

Przepisy dotyczące uprawnień psychologów do wykonywania badań różnych grup zawodowych powinny określać konieczne wykształcenie i doświadczenie zawodowe poprzez wskazanie obszaru działalności i rodzaju wykonywanych przez nich czynności, np. badania diagnostyczne w dziedzinie psychologii klinicznej dorosłego lub dla potrzeb SMP. Najlepszym rozwiązaniem, zdaniem autorek niniejszej pracy, byłoby wprowadzenie odpowiedniej formy kształcenia podyplomowego dla tej grupy psychologów, w której ramach mogliby oni zdobywać wiedzę i odpowiednie uprawnienia.

Doprecyzowania wymagają także przepisy określające przyczyny utraty uprawnień, jak również konieczne jest uściślenie możliwości ich odzyskania w przypadku psychologów uprawnionych, o których mowa w ustawie o broni i amunicji.

W analizowanych przepisach zawarto cele i zakres badań psychologicznych. Jak wspomniano, zostały one sformułowane na dość ogólnym poziomie z uwagi na to, że dotyczą zawodów i stanowisk pracy zróżnicowanych ze względu na rodzaj wykonywanych czynności oraz warunki pracy, a więc wymagających nieco odmiennych umiejętności czy sprawności.

Za wyjątkiem badań osób kierujących pojazdami nie sformułowano żadnych wymogów dotyczących metod i narzędzi diagnostycznych, jakimi powinni posługiwać się psycholodzy. W odniesieniu do wszystkich badań nie ma również pełnych ich procedur obejmujących: zakres badania, narzędzia i metody oraz kryteria orzecznicze. Skutkuje to dużą dowolnością i nierzadko nierzetelnością sposobu wykonywania badań, jak również znacznym subiektywizmem oceny przez organ nadzorujący (kontrolującego psychologa). Dlatego pożądana jest:

- zapoznanie się przez psychologa z charakterem pracy badanej osoby (z materiałami, takimi jak ustawy i rozporządzenia, przeprowadzenie obserwacji i wywiadu z ekspertami na terenie przedsiębiorstwa lub dokładny wywiad z osobą badaną, o ile pracuje już na danym stanowisku) w celu poznania jej wymagań;

■ stosowanie w badaniu kilku metod i narzędzi o dobrych właściwościach psychometrycznych, oceniających funkcje sprawności warunkujące prawidłowy oraz bezpieczny sposób wykonywania pracy.

W przyszłości należałoby prowadzić stosowne badania służące opracowaniu właściwych procedur lub choćby opracować kryteria orzecznicze w oparciu o dostępną wiedzę. Obecnie mają one wyłącznie uznaniowy charakter i w niewielkim stopniu opierają się na dowodach naukowych.

Z uwagi na to, że zdolność do pracy w ciągu życia zawodowego może ulegać wieloczynnikowo uwarunkowanym niekorzystnym zmianom, w celu jej kontroli badania mają charakter powtarzalny, ale terminy kolejnych badań większości analizowanych grup zawodowych nie mogą być przez psychologa skracane. Prowadzi to niekiedy to wydawania nietrafnych (zbyt surowych lub liberalnych) decyzji orzeczniczych, które wpływają nie tylko na karierę zawodową, ale również na zdrowie i życie pracownika. Zasadne jest więc rozważenie wprowadzenia możliwości skrócenia terminu ponownego badania w uzasadnionych przypadkach.

Niezbędne jest również prawne uregulowanie kwestii kolejnych terminów badań w odniesieniu do strażników straży gminnej i osób wykonujących niektóre czynności specjalistyczne w ruchu zakładu górniczego. Ich brak uniemożliwia realizację przepisów stosownych ustaw lub prowadzi do działań niezgodnych ze stanem prawnym.

W żadnym przypadku nie określono okresu ważności orzeczenia psychologicznego, tj. maksymalnego czasu, jaki może upłynąć od wydania orzeczenia do chwili jego złożenia we właściwej instytucji. Jest to istotne z uwagi na możliwość zmiany stanu psychicznego, jaka może zajść w tym okresie. Z tego powodu ustawowo określono ważność orzeczenia wydanego osobie ubiegającej się o pozwolenie na posługiwanie się bronią lub je przedłużającej – okres ten wynosi 3 miesiące (art. 15 ust. 4 [20]).

W niniejszym artykule przedstawiono jedynie część rezultatów analizy przepisów regulujących kwestię badań psychologicznych wybranych grup zawodowych. Już one jednak pokazują, w jak złożonych i nieokreślonych warunkach prawnych funkcjonują dzisiaj psycholodzy, a także utwierdzają autorki niniejszej pracy w przekonaniu o konieczności wprowadzenia stosownych zmian legislacyjnych.

Problematyka ta będzie kontynuowana w części II niniejszej pracy. Obejmie ona zagadnienia związane

z kosztami badań, trybem odwoławczym, dokumentacją i nadzorem.

PIŚMIENNICTWO

1. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o służbie medycyny pracy. DzU z 2018 r., poz. 1155
2. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy. Tekst jednolity. DzU z 2016 r., poz. 1666 z późn. zm.
3. Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 maja 1996 r. w sprawie przeprowadzania badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń wydawanych do celów przewidzianych w Kodeksie pracy. DzU z 2016 r., poz. 2067
4. Waszkowska M., Wągrowaska-Koski E.: Zasady dobrej praktyki badań psychologicznych dla potrzeb służby medycyny pracy. Med. Pr. 2011;62(5):527–533
5. Ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o usługach detektywistycznych. DzU z 2017 r., poz. 556
6. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 3 listopada 2011 r. w sprawie badań lekarskich i psychologicznych osób ubiegających się o wydanie albo posiadających licencję detektywa. DzU z 2011 r. nr 251, poz. 1511
7. Ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia. DzU z 2016 r., poz. 1432 z późn. zm.
8. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 21 grudnia 2015 r. w sprawie badań lekarskich i psychologicznych osób ubiegających się o wpis lub posiadających wpis na listę kwalifikowanych pracowników ochrony fizycznej. DzU z 2015 r., poz. 2323
9. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o strażach gminnych. DzU z 2016 r., poz. 706
10. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 5 sierpnia 2010 r. w sprawie badań psychologicznych strażników gminnych (miejskich). DzU z 2010 r. nr 150, poz. 1012 z późn. zm.
11. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze. DzU z 2016 r., poz. 1131
12. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 2 sierpnia 2016 r. w sprawie kwalifikacji w zakresie górnictwa i ratownictwa górniczego. DzU z 2016 r., poz. 1229
13. Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o materiałach wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego. DzU z 2017 r., poz. 283
14. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 8 września 2003 r. w sprawie badań psychiatrycznych i psychologicznych osób ubiegających się lub posiadających pozwolenie na nabywanie oraz przechowywanie materiałów wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego. DzU z 2003 r. nr 158, poz. 1536 z późn. zm.

15. Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym. DzU z 2016 r., poz. 1907 z późn. zm.
16. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 7 lutego 2002 r. w sprawie warunków i trybu przeprowadzania badań lekarskich i psychologicznych w celu stwierdzenia istnienia lub braku przeciwwskazań zdrowotnych do wykonywania czynności inspektora transportu drogowego. DzU z 2002 r. nr 12, poz. 117
17. Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami. DzU z 2017 r., poz. 978
18. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 8 lipca 2014 r. w sprawie badań psychologicznych osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami, kierowców oraz osób wykonujących pracę na stanowisku kierowcy. DzU z 2014 r., poz. 937
19. Ustawa z dnia 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów. DzU z 2001 r. nr 73, poz. 763 z późn. zm.
20. Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji. DzU z 2012 r., poz. 576 z późn. zm.
21. Bednarek D.: Zawód psycholog. Regulacje prawne i etyka zawodowa. Polskie Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2016
22. Żukowski L.: Zawód psychologa w ochronie zdrowia. Reglamentacja prawnoadministracyjna. Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017
23. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2015 r. w sprawie badań lekarskich i psychologicznych osób występujących o wydanie pozwolenia na broń lub zgłaszających do rejestru broni pneumatyczną oraz posiadających pozwolenie na broń lub zarejestrowaną broń pneumatyczną. DzU z 2015 r., poz. 2210, § 2
24. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania. DzU z 2014 r., poz. 1145 z późn. zm.
25. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 września 2000 r. w sprawie badań lekarskich i psychologicznych osób ubiegających się lub posiadających pozwolenie na broń. DzU z 2000 r. nr 79, poz. 898 z późn. zm.
26. Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji. DzU z 1999 r. nr 53, poz. 549 z późn. zm.
27. Dadak W.: Pozbawienie prawa wykonywania zawodu jako reakcja na przestępstwo. Państw. Prawo 2009;11:47–55
28. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 14 lipca 2010 r. w sprawie rodzajów dokumentacji badań i orzeczeń psychologicznych, sposobu jej prowadzenia, przechowywania i udostępniania oraz wzorów stosowanych dokumentów. DzU z 2010 r. nr 31, poz. 888
29. Dawydzik L.T.: Opieka zdrowotna nad pracownikami w ujęciu Kodeksu pracy i przepisów wykonawczych do Kodeksu. Instytut Medycyny Pracy, Łódź 1997
30. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego. DzU z 2017 r., poz. 882